

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นโยบายการพัฒนาประเทศไทยของคณะผู้บริหารประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ต้องการพัฒนาในทุกภูมิภาคของประเทศไทยให้มีความเจริญและน่าอยู่ ทุกชุมชนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง โดยให้ทุกกระทรวงดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศดังกล่าว

กระทรวงมหาดไทยเป็นกระทรวงหนึ่งที่มีพันธกิจ เพื่อให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ของกระทรวงว่าด้วย พัฒนาการเชื่อมโยงการปกครองส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมไปถึงจนถึงเชื่อมโยงให้เป็นไปในทิศทางอันเดียวกันในการขับเคลื่อนระหว่างหน่วยงานรัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน องค์กรต่างๆ ด้วย ซึ่งมุ่งหวังทำให้บ้านเมืองเป็นบ้านเมืองน่าอยู่ อุดมด้วยคุณธรรมพร้อมทั้งเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตัวเองได้อย่างยั่งยืน ดังคำขวัญที่ว่า “บ้านเมืองน่าอยู่ เชิดชูคุณธรรม” ทั้งนี้แนวทางปฏิบัติที่จะทำให้เกิดผลอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องกระจายนโยบายจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่นตามกระแสของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาดและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทำให้หน่วยงานทุกหน่วยเกิดการตื่นตัวในการแสวงหาหลักการ วิธีการ ที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ให้สอดคล้องกับชุมชนและท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้อ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ได้นำนโยบายของกระทรวงมหาดไทย และหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตาม พ.ร.บ. ขององค์การบริหารส่วนตำบล 2537 แก้ไขเพิ่มเติม 2542 มาประกอบกันเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในการพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่ไม่เป็นระบบและขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากชุมชนในตำบลห้วยม้อซึ่งประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน ปัจจุบันเริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการจัดการด้านภูมิทัศน์ของสิ่งแวดล้อม คือความไม่เป็นระเบียบและขาดระบบของการจัดการทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านการจัดการขยะภายในชุมชน ปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่มากเกินไป จนทำให้เป็นอันตรายต่อมนุษย์เองรวมถึงสิ่งแวดล้อมด้วย นอกจากนี้ปัญหาเรื่องความดังของเสียงที่ดังเกินมาตรฐานและกลิ่นที่เกิดจากฟาร์มเลี้ยงสัตว์ที่กำลังเป็นปัญหาสร้างผลกระทบต่อคนในชุมชน

จากสาเหตุของปัญหาดังกล่าวที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้น ทำให้องค์กรพัฒนาสวน ท้องถิ่นคือ องค์กรการบริหารส่วนตำบลหัวงมได้จัดโครงการประกวดหมู่บ้านขึ้น เพื่อแก้ปัญหาและส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการแข่งขันในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น โดยให้ชื่อโครงการว่า “บ้าน น่าอยู่ เชิดชูคุณธรรม” โดยเน้นที่การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน โดยมีเงินรางวัลเป็นแรงจูงใจให้แต่ละชุมชนเข้าสู่ระบบของการแข่งขันเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมแบบมีบูรณาการและให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต ซึ่งการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนจะประสบความสำเร็จได้นั้น องค์กรสวนท้องถิ่นต้องมีความรู้ความเข้าใจและวิธีการที่จะกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความสนใจอยากจะทำมามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยสร้างแรงจูงใจเพื่อใช้เป็นเครื่องมือนำไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งแนวทางหนึ่งก็คือการจัดการประกวดหมู่บ้าน เพื่อนำไปสู่การแข่งขันในชุมชนนั่นเอง

สำหรับการแข่งขันนั้นถือว่าเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่เป็นแนวทางเพื่อนำไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จของการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ และองค์กรพัฒนาสวนท้องถิ่นโดยทั่วไปได้ให้การยอมรับ โดยเฉพาะเรื่องของการแข่งขันภายในชุมชน ถ้าหากว่าคนในชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีกลุ่มพลังต่างๆ พร้อมทั้งมีความต้องการที่จะแข่งขัน โดยองค์กรพัฒนาสวนท้องถิ่นเสนอเงื่อนไขที่น่าสนใจในเรื่องของการที่จะต้องเข้าแข่งขัน เพื่อสนองต่อความต้องการของคนในชุมชน หรือเพราะคนในชุมชนมีความต้องการบางสิ่งบางอย่างเป็นสิ่งตอบแทนในขณะที่เข้าแข่งขัน สำหรับ ผู้นำองค์กรพัฒนาสวนท้องถิ่นที่มีความรู้ประสบการณ์ สามารถใช้วิธีการที่เหมาะสม ในการโน้มน้าวให้คนในชุมชนมีความกระตือรือร้นแสดงพฤติกรรมออกมา มีความต้องการที่จะเข้าร่วมการแข่งขันเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งพระธรรมปิฎก (2539:3) กล่าวว่า คนที่จะแสดงพฤติกรรมออกไปว่าจะทางกายหรือทางวาจา ต้องมีความตั้งใจทุกครั้งว่าจะทำอะไร พุทธอะไร นอกจากความตั้งใจแล้วลึกลงไปก็มีแรงจูงใจว่าอยากได้อะไรเป็นสิ่งตอบแทน เมื่อมีแรงจูงใจอย่างไร ก็จะตั้งใจ โดยสอดคล้องกับแรงจูงใจนั้น การศึกษาเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนในการแข่งขันเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมจึงมีประโยชน์ในแง่ของการนำไปสู่การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้นเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ดังที่ เกษม จันทร์แก้ว (อ้างใน จิตราตรี โภธิมาภะ และคณะ, 2540 : 205) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นกระบวนการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ในการจัดการให้ทรัพยากรสนองต่อความต้องการของมนุษย์ ด้วยการสร้างกลไกควบคู่โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อม เพื่อการมีใช้ในอนาคตตลอดไป

แต่ในการแข่งขันนั้น ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการแข่งขันการจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ ถ้าหากว่าคนภายในชุมชนมีพลังกลุ่มที่

เข้มแข็งซึ่ง ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2542 : 9) กล่าวถึง “ชุมชนเข้มแข็ง” ว่า หมายถึงชุมชนที่กลุ่มคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้ปรับตัว แก้ไขปัญหา สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

ถ้าหากจะพิจารณาจากเหตุผลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าความเข้มแข็งของชุมชนอันเกิดจากการปรับตัว แก้ไขปัญหา และสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ อย่างต่อเนื่องนั้น สามารถนำไปสู่วิธีการจัดการ ที่ดีได้เพราะ Peter Drucker (อ้างใน สมคิด บางโม, 2538: 28-29) ได้กล่าวเอาไว้ว่า การจัดการคือศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ส่วน Harold Koontz (อ้างใน สมคิด บางโม, 2538: 29) ก็ได้กล่าวเอาไว้ว่าการจัดการคือการดำเนินงานให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์การดำเนินการนั้น และสมคิด บางโม (2538 : 29) ได้สรุปการจัดการเอาไว้ว่าการจัดการนั้นมีองค์ประกอบที่สามารถจะนำไปสู่เป้าหมายได้คือ

1. การจัดการคือศิลปะในการใช้คนให้ทำงานร่วมกัน
2. การจัดการต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน คือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์
3. การจัดการเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล

จากเหตุผลดังกล่าวนั้นจะเห็นได้ว่าการจัดการที่ดีนั้นทำให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนและเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้ชุมชนที่มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันนั้นไปสู่เป้าหมายที่ทุกคนคาดหวังไว้ การที่ชุมชนใดชุมชนหนึ่งจะจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งและน่าอยู่นั้น คนในชุมชนจะต้องมีความเข้มแข็งมีการร่วมมือกันเพื่อให้เกิดพลังทั้ง 4 อย่างคือ พลังกลุ่ม พลังความคิด พลังการจัดการ พลังภูมิปัญญา พลังปิติ เพื่อนำไปสู่การจัดระเบียบในชุมชนได้

จากโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยงิ้วดังกล่าวที่ต้องการให้คนในชุมชนทั้ง 13 หมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองทางด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้นโดยพยายามที่จะสร้างแรงจูงใจพร้อมทั้งเงื่อนไขคือเงินรางวัลเพื่อที่จะกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความกระตือรือร้นที่จะเป็นผู้ชนะในการเข้าร่วมโครงการ แต่ว่าทั้ง 13 หมู่บ้านนั้น กลับมีการตอบสนองต่อโครงการที่แตกต่างกัน โดยบางหมู่บ้านมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมโครงการเพื่อไปสู่จุดหมายแห่งชัยชนะ แต่บางหมู่บ้านกลับมีการตื่นตัวในเรื่องนี้น้อยมาก ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาว่า ความเข้มแข็งขององค์กรภายในชุมชนเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างกันในการเข้าร่วมโครงการนี้หรือไม่? และโครงการดังกล่าวสามารถที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้อย่างยั่งยืนในอนาคตได้จริงตามเป้าหมายของโครงการการประกวดหมู่บ้านขององค์การบริหารส่วน

ตำบลหัวงมหรือไม? เพื่อนำมาแก้ปัญหาในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องของสิ่งแวดล้อมที่มีการจัดการที่ไม่เป็นระบบและขาดประสิทธิภาพต่อไป

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงทำการศึกษาเรื่อง “ความเข้มแข็งของชุมชนและความร่วมมือในการแข่งขันเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน” บ้านบวกรอน และบ้านบวกรปลาค้าว เนื่องจากทั้งสองหมู่บ้านคือ บ้านบวกรอน หมู่ที่ 8 และบ้านบวกรปลาค้าว หมู่ที่ 3 เป็น หมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน และต่างก็เข้าร่วมโครงการแข่งขันเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม แต่ทั้งสองหมู่บ้านกลับให้ความสนใจต่อโครงการดังกล่าวต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ผู้ศึกษาจึงเลือกนำมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อศึกษาบริบททางสังคม วัฒนธรรม และบริบททาง พฤติกรรมของคนในชุมชนที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพื่อหาวิธีการหรือแนวทางในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากขึ้น และเพื่อเป็นแนวทางให้ท้องถิ่นอื่นๆ ในการจัดโครงการที่ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนหันมาสนใจและให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเองต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาบริบททางสังคม วัฒนธรรม และบริบททางพฤติกรรมที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของประชาชนบ้านบวกรอนและบ้านบวกรปลาค้าว
- 3) เพื่อศึกษาผลกระทบของความเข้มแข็งของชุมชนที่มีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการแข่งขันเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน

1.3 สมมติฐานในการศึกษา

1. บริบททางสังคม วัฒนธรรมและบริบททางพฤติกรรมของชุมชนมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน
2. บ้านบวกรอนและบ้านบวกรปลาค้าวมีความเข้มแข็งของชุมชนแตกต่างกัน
3. ความเข้มแข็งของชุมชนมีผลต่อการเข้าร่วมการแข่งขันเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบถึงความเข้มแข็งของชุมชนที่มีผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- 2) ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสนใจในการเข้าร่วมโครงการแข่งขันเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- 3) ทำให้ทราบถึงการมีส่วนร่วม รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- 4) ทำให้สามารถหาวิธีการแก้ไขปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากขึ้น
- 5) เพื่อเป็นแนวทางให้ท้องถิ่นอื่นๆ ในการจัดโครงการที่ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนหันมาสนใจและให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเองต่อไป

1.5 นิยามศัพท์

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้อย่างยั่งยืนและมีศักดิ์ศรี

การแข่งขันเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อแข่งขันการจัดการสิ่งแวดล้อมของภายในแต่ละชุมชน ซึ่งในที่นี้หมายถึง การจัดกิจกรรมการแข่งขันเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนบ้านบวกขอนแก่นและบ้านบวกปลาข้าว ตำบลหัวงัม อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนในประเด็นดังต่อไปนี้ การเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของชุมชน การเข้าร่วมการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน และการเข้าร่วมกิจกรรมการแข่งขันเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

บริบททางสังคม วัฒนธรรม หมายถึง สภาพทั่วไปทางสังคม วัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ การใช้ประโยชน์จากที่ดิน ประวัติความเป็นมา การนับถือศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อต่างๆ เป็นต้น

บริบททางพฤติกรรมของคนในชุมชน หมายถึง การแสดงออกทางพฤติกรรมของคนในชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มองค์กรในชุมชน การแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นต้น